

W POSZUKIWANIU ELEMENTÓW IDENTYFIKACJI PRZESTRZENI WSPÓŁCZESNEGO OSIEDLA MIESZKANIOWEGO

WPROWADZENIE

Miasto jako struktura przestrzenna zawsze była odbiciem epoki cywilizacyjnej, ale z zachowaniem cech indywidualnych, wynikających z różnych uwarunkowań, kulturowych i przyrodniczych. Zawsze obowiązywały pewne zasady. Budowa miasta podlegała nadrzędnym kanonom określającym miasto jako zwartą strukturę zespołu wnętrza i obiektów o różnej funkcji, ulice, place, elementy identyfikacyjne orientujące w przestrzeni we wzajemnych związkach i kontekstach przestrzennych, z określonymi proporcjami, powiązane z krajobrazem naturalnym.

Miasta polskie drugiej połowy XX wieku, zdominowały zostały obrzeżną zabudową osiedlową, niejednokrotnie monofunkcyjne, czyniąc je ułomnymi strefami egzystencji jej mieszkańców jako „anty-miasta”¹

Wobec często negatywnego obrazu osiedli mieszkaniowych, upadku zasad wywołujących chaos przestrzenny, a w konsekwencji pogarszania warunków bytu ich mieszkańców, powinniśmy podejmować starania o naprawę istniejących tendencji.

Ocena zjawiska jak i wskazanie wniosków do naprawy jest bardzo złożona, skomplikowana, wielowątkowa i wielopłaszczyznowa. Autorka ogranicza analizy do przestrzeni otaczającej obiekty sakralne i ich wpływ na identyfikację przestrzeni szerokiego zasięgu, według kryteriów percepcji człowieka.

Jako przedmiot analiz wybrano osiedle Nowy Fordon.

STRUKTURA MIASTA NA PRZESTRZENI CZASU

Przemija potęga pieniądza, pokolenia, kadencje, mocarstwowość, ale sztuka zapisana w przestrzeni trwa – dlatego musimy więcej wagi przykładąć do tworzenia i utrwalania wartości ponadpokoleniowych, jakim jest obraz przestrzeni².

Niejednokrotnie zadajemy sobie pytanie, jakie zasady były stosowane przez wieki, że do dziś mamy piękne miasta, podziwiane, opisywane, stanowiące inspirację, przedmiot zachwytu, potrzebę zwiedzania, bycia w nich, a nawet zamiesz-

dr hab. inż. arch. Barbara Sierecka-Nowakowska, prof. nadzw. UTP, Katedra Urbanistyki i Planowania Przestrzennego, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy.

¹ por. L. Krier, 2011. Architektura wspólnoty, wyd./Obraz terytorii, Gdańsk, s. 110-116.

² B.R. Barbaer, 2001, s.

kania. Analiza zjawiska pozwala twierdzić, że ład przestrzenny wynikający z zasad kompozycji daje harmonijne układy.

Tendencje w dążeniu do harmonijnego kształtowania miasta jako jedynej wielkiej kompozycji sięgają już pierwszej połowy XVI wieku. Pojawiają się liczne studia planów, koncepcje projektów traktujących teoretycznie sprawę budowy miasta, a istniejące ośrodki miejskie zaczynają być przekształcane według nowych kryteriów i zasad. Rozpoczęła się nowa epoka myśli urbanistycznej, reprezentowana przez mistrzów wszechczasów³. Układy urbanistyczne epoki przeszły do historii jako dzieła sztuki, które nadawały i do dziś nadają miastu jego piękno.

Sztuka komponowania miasta była przedmiotem trudnych analiz i konsultacji w każdym przypadku ingerencji w jego strukturę. Z ogromną pieczołowitością traktowano układy wnętrz ulic, placów i ich wzajemnych powiązań przestrzennych, a także układu elementów krystalizujących przestrzeń. Jednym z charakterystycznych przykładów jest koncepcja lokalizacji pomnika na placu Signorii we Florencji, dzieła Michała Anioła, który to twórca podejmował liczne konsultacje, aby pomnik jako element krystalizujący przestrzeń placu spełniał swą rolę jako akcent i we wzajemnych relacjach z otoczeniem⁴.

Rozwój miast i ich przekształcenia epokowe dokonywane według zasad kompozycji trwały przez następne wieki.

Nawet XIX-wieczna epoka industrializacji, która stanowiła nowe wymagania, ukierunkowane głównie na przemysł stosowała podstawy konstrukcji miasta, łącząc sztukę i technikę architektury w proste zwarte układy miejskie. A założenia fabryczne prezentowały walory i zasady kompozycji, formy i funkcji.

Choć cywilizacja przemysłowa wytworzyła konkurencję między estetyką a techniką, to trzeba przyznać, że walory estetyczne stanowią znaczny dodatek dziedzictwa kulturowego epoki przemysłowej⁵.

Natomiast wiek XX, szczególnie jego druga połowa zaczyna zatracać cechy miejskie w układach funkcjonalno-przestrzennych. Wprowadzane są układy rozluźnione czy wręcz rozrzucone, pozbawione cech zwartości strukturalnej, która jest podstawowym czynnikiem określającym miasto jako takie w odróżnieniu od układów wiejskich. Układy te pozbawione cech indywidualności, elementów krystalizujących przestrzeń są anonimowe, zunifikowane, zuniformizowane, podporządkowane w pierwszej fazie jedynie technologiom, a w dalszym etapie, bez zobowiązań technologii, zmianie formy, gabarytu, a w pogłębiającym się procesie chaosu przestrzennego. Architektura jako wyznacznik ładu przestrzennego w procesie ciągłym traci swoje wartości. Brak spójności architektury z urbanistyką stał się powszechnie akceptowany. Architektura to często zindywidualizo-

³ por. Tołwiński, 1947. Town Planning, Warsaw, s. 201-210.

⁴ por. Tołwiński, 1947, s. 182

⁵ Sierecka-Nowakowska B., 1997. Sztuka piękna w architekturze Łodzi przemysłowej. [W:] sztuka piękna - architektura, Sesja Naukowa z okazji Jubileuszu prof. T. Gawłowskiego, Politechnika Krakowska, Kraków, maj 15-16 1997r., s. 187-192. Autorka przywołuje T. Wujewski „Symbolika architektury greckiej: Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań, 1995... „Formy architektoniczne nie są jedynie pochodną ich konstrukcji i funkcjonalnej celowości, lecz podlegają symbolicznej interpretacji. Odnosi się ona przede wszystkim do budowli o nadzwyczajnej randze tj. sakralnych, rezydencjalnych..., a „funkcje symboliczne” wysuwają się w nich na plan pierwszy...”

wana forma ukierunkowana dla zachwyty „gigantomanią budowlaną”, samą dla siebie, pozbawioną kontekstu przestrzennego. A kontekst ten, czyli urbanistyka to przestrzeń trójwymiarowa, a nawet czterowymiarowa (w przypadku gdy mamy do czynienia z układem historycznym) należy do decyzji administracyjnej jako „warunki zabudowy”.

Osiedla stają się koloniami wyższego rzędu slamsów. Taki jest standard XX i XXI wieku. Niesie on za sobą nie tylko destrukcję przestrzeni, ale również wielką szkodliwość społeczną. Charakter przestrzeni, jej jakość wynikająca z koncepcji urbanistycznych i krajobrazowych jest sztuką, jak żadna inna, bo powszechnie odbieraną. Jest poza tym odbierana zarówno świadomie, jak i podświadomie. „Człowiek wchodzi w relacje z otoczeniem materialnym. Relacje te wpływają na reakcje psychologiczne i sposób komunikacji między osobami”⁶.

Rodząca się świadomość pogłębiającego się chaosu i destrukcji przestrzeni miejskiej wywołuje w środowisku architektów potrzebę naprawy sytuacji. Jak wieki temu, powstają poszukiwania nowych koncepcji budowy miast. Po to, aby posłużyć się przykładem zauważamy, Leon Krier zaprojektował miasto położone blisko Londynu – Poundbury, którego budowa trwa od 1993 roku. Jest to koncepcja, której główną ideą jest nawiązanie do tradycyjnych wzorów, znanych nam z minionych wieków.

KOMPOZYCJA URBANISTYCZNA JAKO PODSTAWA IDENTYFIKACJI PRZESTRZENNEJ MIASTA

W urbanistycznej pracy koncepcyjnej mamy do czynienia z wieloma elementami i aspektami, które trzeba powiązać w jedną, spójną wewnątrznie całość. Praca ta jest czymś więcej niż składaniem całości z części i wymaga inwencji twórczej.

Człowiek zawsze działał w przestrzeni, postrzegał przestrzeń, istniał w przestrzeni, myślał o przestrzeni, ale i tworzył przestrzeń jako wyraz struktury swego świata jako rzeczywisty „imago mundi”. W pewnym sensie każdy nadaje swemu otoczeniu znaczenie przez asymilowanie go do swoich celów, jednocześnie zaś przystosowuje się do oferowanych przez nie warunków. Zatem przestrzeń architektoniczna musi adaptować się do potrzeb organicznego działania oraz ułatwiać orientację drogą percepcji. Oczywiście człowiek tworzy schematy przez interakcje z istniejącymi przestrzeniami architektonicznymi, a gdy te przestają go zadowalać musi je zmieniać. Zatem „przestrzeń architektoniczną można nazwać konkretyzacją przestrzeni egzystencjalnej”⁸.

⁶ E.T. Hall 2005. Ukryty wymiar. Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza S.A. Warszawa, s. 231. Już w latach pięćdziesiątych prowadził badania nad proksemiką – studiami nad postrzeganiem i wykorzystaniem przestrzeni i dystansu fizycznego w życiu codziennym i kontaktach między ludźmi.

⁷ B. Malisz, 1981. Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Wydanie II uaktualnione i przetworzone, Wydawnictwo Arkady Warszawa s. 227.

⁸ Ch. Schulz, 2000. Bycie, przestrzeń, architektura. Biblioteka Architekta, MURATOR Warszawa, s. 11-12. Autor szeroko omawia koncepcję konkretyzacji przestrzeni egzystencjalnej. [W:] „Intentions in Architecture”, 1963. Podkreśla również, że chyba najbardziej do aktualizacji koncepcji przestrzennej przyczynił się Giedion, który w książce „Przestrzeń, czas, ar-

Anonimowość miasta, ujednolicanie jego przestrzeni, dominacja funkcjonalizmu, monotonia form przestrzennych stwarza egzystencjalne zagrożenie dla jego mieszkańców. Przestrzeń otaczająca człowieka musi być identyfikowalna, musi tworzyć ład znaczeniowy. Tylko wówczas będzie miała pozytywne oddziaływanie na percepcję człowieka.

Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym wprowadza pojęcie ładu, jako nadrzędny miernik sposobu organizacji przestrzeni, ale nie jest powiedziane jak je stosować i jak je egzekwować. Tak więc zarówno rządowe, jak i samorządowe założenia tworzenia ładu przestrzennego na miarę miast europejskich, troska o jakość życia mieszkańców skupisk miejskich, pozostaje w sferze teorii.

Transformacja ustrojowa w Polsce nie tylko nie spowodowała korzystnych zmian w zakresie kształtowania przestrzeni miast, ale wywołała szereg chaotycznych decyzji podyktowanych przez koniunkturalne środowiska i spowodowała pogłębianie się procesu jej degradacji.

W 1998 roku Europejska Rada Urbanistów (ERU) opublikowała „Nową Kartę Ateńską: Kartę Miast Europejskich w XXI wieku”. Dokument ten jest obligatoryjny dla środowiska urbanistów. Wskazuje on na znaczne zwiększenie roli urbanistyki jako kluczowej w procesie odnowy miast, przeciwstawiając się tendencjom ich uniformizacji.

Najistotniejszym zapisem jest przywracanie kluczowej roli, w procesie odnowy miast, projektowaniu urbanistycznemu. Czyli urbaniści będą odgrywać ważną rolę w formułowaniu polityki przestrzennej i realizujących ją działaniach, które obejmować będą m.in.: podstawowe elementy zespalające miasto (ulice, place, bulwary, trakty spacerowe...), rehabilitację tkanki miasta, tworzenia unikalnego krajobrazu miasta, troskę o piękno i wysoki poziom estetyczny, możliwości rekreacji i rozrywki a także działania zapewniające lepszą jakość życia w mieście.

Wprowadzenie w życie Karty mogłoby dać szansę zahamowania, czy nawet odwrócenia procesów degradacji i chaosu poprzez zasady, reguły, kanony, które urbanistyka reprezentowała przez wieki, tworząc harmonijną przestrzeń, w zróżnicowanych identyfikowalnych układach.

Tylko umiejętność analizy przestrzeni i posługiwania się w świadomy sposób podstawowymi elementami kompozycji może przyczynić się do przeciwstawienia się tendencjom unifikacji lub wręcz uniformizacji układów przestrzennych nowych osiedli, dzielnic miejskich czy krajobrazu miejskiego w ogólności⁹.

Każde miasto ma lub mieć powinno miejsca szczególne, wyjątkowe, ważne dla wszystkich. Będą to głównie place, ulice, bulwary czy promenady nadrzeczne. Ale będą to przede wszystkim miejsca charakterystyczne, zindywidualizowane i identyfikowalne poprzez architekturę, wkomponowaną w konteksty, układy, systemy całokształtu, tworzące przestrzeń publiczną, jako wartość kulturową miasta.

Po to, aby przestrzeń publiczna tworzyła tę wartość, musi być poddana głębokim i wielorakim profesjonalnym analizom przestrzeni. Działaniem wyjściowym w tym zakresie powinny być analizy kompozycji urbanistycznej i krajobrazowej.

chitektura", kwestię przestrzeni umieszcza w samym centrum rozwoju architektury nowoczesnej.

⁹ K. Wejchert, 1974. Elementy kompozycji urbanistycznej. Wydawnictwo Arkady Warszawa. s. 84.

Głównym celem kompozycji urbanistycznej jest wydobyć, względnie stworzyć piękno w otoczeniu człowieka¹⁰.

Kompozycja przestrzenna w skali całego układu osadniczego zależy od talentu i inwencji projektanta i trudno jest ustalić jej reguły. Można tylko stwierdzić, że wyraża się ona głównie w takich cechach jak:

- poszanowanie walorów naturalnych i wykorzystanie ich dla zwiększenia atrakcyjności widokowej,
- czytelny podział układu osadniczego na wyodrębnione części (jednostki strukturalne) o indywidualnych cechach kompozycji przestrzennej,
- wykorzystanie systemu zieleni miejskiej dla wyodrębnienia jednostek strukturalnych i stworzenia atrakcyjnych obszarów współżycia społecznego,
- stworzenie możliwości oglądania miasta w dużych jego fragmentach (sylwety) przez osoby poruszające się środkami komunikacji (masowej i indywidualnej),
- rozmieszczenie głównych założeń urbanistycznych (centrum, ośrodki usługowe, zespoły kultury, zarządzania itp.) w sposób, który stwarzałby podstawy interesującej kompozycji plastycznej tych fragmentów i powiązań między nimi¹¹.

Według innego teoretyka urbanistyki – Lyncha do podstawowych elementów tworzących obraz miasta zalicza: drogi, krawędzie, obszary, węzły, punkty orientacyjne. Im bardziej elementy te są wyraziste i jednoznaczne, tym ostrzejsze i czystsze są obrazy – symbole zbiorowej pamięci¹². To one kształtują więź emocjonalną mieszkańców, wytwarzają tożsamość kulturową, która jest podstawą egzystencji.

Pośród wielu czynników odpowiadających zasadom kompozycji, jak wnętrza placów, ulic, narożników wskazujących załamanie linii prowadzących i wnętrza przeciwnych, elementów akcentujących, zatrzymujących, zamykających, panoram wewnętrznych, bardzo istotnym elementem kompozycji przestrzeni miejskiej zabudowanej jest dominanta. Jest ona najbardziej identyfikującym przestrzeń elementem. Od zawsze w kształtowaniu przestrzeni był to poszukiwany element. Niejednokrotnie uciekano się do stawiania wież nie pełniących żadnej funkcji (obeliski Rzymu, Londynu, Waszyngtonu, Paryża...), ale identyfikujące przestrzeń, spełniające rolę orientacji w mieście (np. w Rzymie na placach przed świątyniami, aby wskazywały kierunek pielgrzymującym). Przez wieki katedry pełniły taką rolę, ich wieże orientowały ludzi zarówno miejscowych, jak i przybyszów o miejscu, miejscu szczególnym – sacrum.

W projektowaniu obiektów sakralnych podstawowym problemem twórczym jest wywołanie właściwych więzi emocjonalnych w stosunku do przestrzeni świętej, której kształt wynika przede wszystkim z inwencji autora, a wartości estetyczne są zależne w przeważającej mierze od jego wyobraźni i talentu. Jest przy tym oczywiste, że badania teoretyczne obejmują między innymi analizy zasad budowy, badania najwybitniejszych budowli architektury światowej, poszukiwania

¹⁰ K. Wejchert, 1974, s. 84

¹¹ Malisz, 1981, s. 226

¹² K. Lynch, 1960, *The Image of the City*. The M.I.T. Press, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, s. 46-83

twórczej kontynuacji tradycji kulturowych, a także studia krajobrazowe jako niezbędne dla sformułowania założeń wstępnych. Pominięcie tych badań w procesie projektowania łatwo prowadzi do tego, co najważniejsze w architekturze sakralnej – utraty piękna godnego miejsca modlitwy¹³.

Poza tym w projektowaniu obiektów sakralnych brak studiów krajobrazowych w kontekście przestrzennym będzie skutkowało ogromną stratą dla miasta, dla jego identyfikacji przestrzennej, z powodu niewykorzystania formy obiektu, która z założenia jest monumentalną formą użyteczności publicznej, o wyjątkowej szczególnej treści.

FORDON JAKO STUDIUM PRZYPADKU

Negatywnym przykładem współczesnego osiedla mieszkaniowego jest Nowy Fordon (ponad 80 tys. mieszkańców), położony peryferyjnie na wschód od Bydgoszczy (od 10 do 15 km), na terenach rolniczych, obok Starego Fordonu, jednostki osiedleńczej, historycznie równorzędnej z Bydgoszczą¹⁴. Teren wolny, otwarty o uprzywilejowanych uwarunkowaniach naturalnych wskazywałby na możliwości realizacji atrakcyjnego osiedla mieszkaniowego, spełniającego podstawowe kryteria i kanony obowiązujące w projektowaniu urbanistycznym¹⁵. Tak się jednak nie stało. N. Fordon nie spełnia ani warunków funkcjonalno – przestrzennych, ani społeczno-moralnych, ani materialnych, a kryterium kompozycji przestrzennej jest pojęciem abstrakcyjnym.¹⁶

Według Wallisa istnieje ścisła zależność między charakterem społeczeństwa – jego strukturą, kulturą, psychicznym i fizycznym zdrowiem, ekonomiczną i intelektualną sprawnością a ukształtowaniem przestrzeni, którą to społeczeństwo włada¹⁷.

Odpowiedzialność za przestrzeń, jej jakość, jej organizację, jest ogromnej wagi. Właśnie przestrzeń kształtuje zarówno jednostkę, jak i całe grupy społeczne, które identyfikują się z nią albo nie. Możemy mówić o sprzężeniu zwrotnym przestrzeni i społeczeństwa. Dobra przestrzeń oddziałuje na zachowania pozy-

¹³ K. Leśnodorski, 1997, Architektura sztuką użytkową czy sztuką piękną, [W:] Sztuka piękna – architektura, Sesja Naukowa z okazji Jubileuszu prof. T. Gawłowskiego, Politechnika Krakowska, Kraków, maj 15 – 16 1997r. Autor odwołuje się również do T. Gawłowskiego [W:] „O twórczym poszukiwaniu współczesnej koncepcji architektury sakralnej w Polsce”, Inżynieria i Budownictwa, 4-5/91, s. 138, „trzeba postawić pytanie jak tworzyć architekturę i sztukę sakralną, aby nie zatracić kulturowo-kultowego sensu jej oddziaływania?... należy tworzyć tak jak inne rodzaje architektury, ale o wiele, wiele lepiej, tak aby jej wartości artystyczne mogły sprostać podstawowym celom duchowym.”

¹⁴ por. B. Sierecka-Nowakowska, 2005, Fordon – miasto czy totalna, długofalowa, zamierzona suburbanizacja, [W:] Problemy suburbanizacji, pod red. Lorens P., Biblioteka Urbanisty, zeszyt 7, Urbanista, Warszawa, s. 200-206.

¹⁵ por. A. Böhm, 2016. O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzennym. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków, s. 212-217.

¹⁶ B. Sierecka-Nowakowska, 2012. Fordon jako zwornik funkcjonalno – przestrzenny Bydgosko – Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego. [W:] Potencjał funkcjonalno – przestrzenny Bydgoszczy w procesie tworzenia trójczłonowej metropolii Bydgoszcz – Fordon – Toruń, pod red. B. Sierecka-Nowakowska, Biuletyn KPZK PAN, 249 Warszawa, s. 33-58.

¹⁷ Wallis, 1990, Socjologia przestrzeni. Niezależna Oficyna Wydawnicza Warszawa, s. 43.

tywne. Przestrzeń zła, nieidentyfikowalna ma negatywne oddziaływania na zachowania¹⁸.

Fordon aktualnie jest nieidentyfikowalna strukturą przestrzenną i wymaga przekształceń na szeroką skalę. Luźno rozrzucone budynki są jedynie sumą elementów, które trudno jest nawet zidentyfikować według nazewnictwa ulic. Porządek linearny jako podstawa kompozycji przestrzennej nie znajduje zastosowania, co skutkuje desemantyzacją ulicy. Brak podziału przestrzeni publicznej od mieszkaniowej (półpublicznej) czyni ją nierozpoznawalną i zagraża poczuciu bezpieczeństwa jej mieszkańców. Zjawisko to wywołuje coraz częstsze stawianie ogrodzeń budynków mieszkalnych. Uwarunkowania naturalne w postaci enklaw leśnych czy zmiennych warunków hipsometrycznych, są całkowicie pomijane w procesie kształtowania i rozbudowy osiedla. A mogłoby być podstawą tworzenia systemu zielonego i lokalizacji elementów krystalizujących przestrzeń, które tutaj w ogóle nie istnieją.

Ocena przestrzeni Fordonu wskazuje na całkowity, jednoznaczny brak zasad, kryteriów, kanonów, koncepcji zarówno całościowej osiedla, jak i zespołów czy elementów krystalizujących przestrzeń (rys. 1, 2).

Kościół Nowego Fordonu, jako potencjalne elementy identyfikacji przestrzennej dalekiego zasięgu są niewykorzystaną szansą uczytelnienia struktury osiedla. Atrakcyjna forma, z założenia monumentalna oraz co bardzo istotne „sacrum” gubi się między budynkami mieszkalnymi, blaszanymi wieloprzestrzennymi marketami, z przedpołem parkingowo-garażowym lub w pustynnym otoczeniu.

Rys. 1.2. Garaże, parkingi – głównych ulic Fordonu często sytuowane na skarpie, oraz usługi w postaci rozrzuconych, drobnych „pawilonów” stanowią przedpole chaotycznej zabudowy blokowej. Gabaryty przestrzeni od zabudowy do zabudowy przekraczają parametry percepcji człowieka. (źródło: fot. autora)

Fig. 1.2. Garages and parking lots in the main streets of Fordon often situated on a slope, and services in the form of scattered, small "pavilions" constitute the foreground of chaotic apartment block arrangement. Space dimensions, from building to building, exceed the parameters of human perception. (source: author's photo)

¹⁸ Wallis, 1990, s. 21.

Rys. 3.4. Bryła kościoła pozbawiona kontekstu przestrzennego. Brak struktury otoczenia i przedpola w zakresie formy i funkcji deprecjonuje wartość kościoła jako monumetu przestrzennego i jako miejsca kultu religijnego. (źródło: fot autora)

Fig. 3.4. A church devoid of spatial context. The lack of surrounding structures or foreland in terms of form and function depreciates the value of a church as a spatial monument and a place of religious worship. (source: author's photo)

Rys 5.6. Kościół usytuowany w linii zabudowy głównej ulicy Fordonu, gabarytem jednolodny z blokami. Nieczytelny w przestrzeni, w zasięgu ograniczonej percepcji. Frontem ukierunkowany na plac międzblokowy, pozbawiony zagospodarowania otoczenia bryły wynikającego z funkcji sakralnej. (źródło: fot autora)

Fig. 5.6. A church located in a settlement line of the main street in Fordon, homogeneous with apartment blocks in terms of dimensions. Unclear in space, within a limited perception. A front-oriented square between apartment blocks, deprived of solid developmental environment resulting from its sacral function. (source: author's photo)

Przypadkowa lokalizacja obiektów wagi szczególnej jakimi jest architektura monumentalna, w strukturze miejskiej jest potwierdzeniem, że rola urbanistyki a w konsekwencji kompozycji przestrzennej została znacznie zlekceważona, obniżając równocześnie wartość samej formy architektonicznej. Potwierdza się teoria, że nawet najlepsza forma, źle wkomponowana w kontekst przestrzenny traci swoją wartość jako obiekt (rys. 3-8).

Rys. 7.8. Kościół usytuowany w centralnej części Fordonu, absolutnie pozbawiony kontekstu przestrzennego i zagospodarowania terenu stosownego do funkcji, w konkurencji z blaszanymi marketami i „pawilonami”. Osiowo naprowadzony na wejście do bloku mieszkalnego. (źródło: fot autora)

Fig. 7.8. A church located in the central part of Fordon, absolutely devoid of spatial context and functionally appropriate land development, in competition with tin supermarkets and "pavilions". Axially oriented at the entrance to an apartment block. (source: author's photo)

WNIOSKI I POSTULATY

Ogólne zagubienie idei i wartości miasta, anonimowość przestrzeni osiedli mieszkaniowych, w następstwie pogarszająca się jakość życia ich mieszkańców, ustawy zrozumiałe jedynie dla wąskiego kręgu architektów, urbanistów, które mają charakter teoretyczny, gdyż decydujący wpływ na zagospodarowanie przestrzeni mają osoby fizyczne (prawe, prywatne i publiczne) poprzez działalność inwestycyjną¹⁹ – nakazuje podjęcie prac od podstaw, określających kryteria działań nad strukturą miejską.

Władza publiczna i samorządowa zarówno na szczeblu najwyższym, jak i lokalnym powinna być zobowiązana do odpowiedzialności za ład przestrzenny²⁰.

Polskie prawo nie chroni miast w zadawalającym wymiarze. Ład przestrzenny jest jakby poza prawem. Wszystko co nie jest zabronione jest dopuszczalne²¹.

Szybko postępujący proces transformacji przestrzeni miejskiej dokonuje się wbrew pozorom, przy ograniczonym tylko udziale tych, którzy realnie kształtują materię tej przestrzeni: architektów, a zwłaszcza urbanistów²².

Powinno wprowadzić się odwrócenie procesów projektowo wykonawczych od zasady dominacji bądź wyłączności formy architektonicznej nad kontekstem przestrzennym, powierzając niejednokrotnie organizację otoczenia obiektu firmom wykonawczym.

¹⁹ por. A. Jędraszkowski, 2005, Zagospodarowanie przestrzenne Polski – drogi i bezdroża regulacji ustawowych, Warszawa, s. 44-51.

²⁰ op. cit. s. 179-180.

²¹ por. Böhm A., ob. Cit., s. 226-235.

²² M. Kochanowski, 2005. Niepokoje i pytania, [W:] Przestrzeń publiczna miasta postindustrialnego, pod red. Kochanowski M., Urbanista, 5 Warszawa, s. 7.

W POSZUKIWANIU ELEMENTÓW IDENTYFIKACJI PRZESTRZENI WSPÓŁCZESNEGO OSIEDLA MIESZKANIOWEGO

STRESZCZENIE. Praca dotyczy problemu, którym jest destrukcja przestrzeni współczesnych osiedli we wszystkich jego aspektach. Osiedla w swojej skali osiągają niejednokrotnie wielkość średniego miasta, ale ich struktura jest obrazem ogromnej wsi. Zjawisko to generuje przestrzenną anonimowość, negatywne skutki społeczne, a także straty ekonomiczne.

Słabe, nieskuteczne przepisy prawa, wolny rynek, dowolność realizacji obiektów architektonicznych, niewystarczające uwarunkowania decyzyjne – pogłębiają systematycznie zjawisko destrukcji przestrzeni miejskiej.

Autorka porusza konieczność zahamowania i odwrótu postępującej degradacji przestrzennej. Jako drogę, wskazuje powrót do podstaw kształtowania struktur miejskich, którymi są zasady kompozycji urbanistycznej i analizy krajobrazowej. Jest to jedyny sposób wskazujący kierunek na identyfikację przestrzeni współczesnego osiedla.

Słowa kluczowe: urbanistyka, kompozycja, destrukcja, identyfikacja.

IN SEARCH OF ELEMENTS FOR THE IDENTIFICATION OF SPACE MODERN HOUSING ESTATE

SUMMARY. The article deals with the problem of destruction of the modern housing estates in all its aspects. Estates in their scales often reach the size of an average city, but their structure resembles that of a huge village. This phenomenon leads to spatial anonymity, negative social consequences as well as economic losses.

Weak, ineffective law, free market, freedom of developing architectural objects, insufficient conditions for decision-making systematically deepen the phenomenon of urban space destruction.

The author demonstrates the need for halting and withdrawing progressive spatial degradation. As a means towards this aim, she indicates the return to basics of shaping urban structures, such as the principles of urban composition and landscape analysis. This is the only way indicating the direction of space identification of a modern housing estate.

Key words: urban planning, composition, destruction, identification